

SCHILLER VERA*

Hippokrátesz gyermekei

A görög felvilágosodás kimagasló alakja a nagynak nevezett HIPPOKRÁTÉSZ. I.e. 460-ban született, a 80. *olympias* évében Kosz-on, és a IV. század első harmadában, i. e. 377-ben, 83 éves korában halt meg a thesszaliai Larisszában.

Nem első orvos tagja családjának, amely büszkén vallja magát ASZKLEPIOSZ leszármazottjának. Egyébként nemcsak Kosz, hanem a vele szemben fekvő afrikai Kyréné-hez tartozó Knidosz városának papi testülete is Aszklepiadai-nak, Aszklepiosz leszármazottjának tartotta magát.

Az orvostudomány istenének tisztelete más irányban halad itt, mint Epidaurusz-ban. Ott a templomi *incubatio* folyamán a betegek álmában jelenik meg Aszklepiosz (esetleg állatai, a kígyó és a kutya, vagy HYGEIA társaságában), és az alvók reggel gyógyultan ébrednek fel (legalábbis az ott talált feliratos táblák tanúsága szerint.)¹

Egészen más úton fejlődött a koszi (és a knidoszi) Aszklepiosz kultusz. Itt a papi nemzetségek gyermekei (akik PODALEIROSztól, Aszklepiosz fiától származtatják magukat) orvosok lettek.²

Hogy ez mennyire igaz, azt éppen a Hippokrátesz neve alatt fennmaradt „*Corpus*” mutatja, amely 72 orvosi műből áll. Ezek a művek körülbelül száz éven belül keletkeztek. Nem tudjuk, és már az alexandriai tudósok sem tudták, hogy körülbelül mennyi az, amit ténylegesen Hippokrátesz, és mennyi az, amit tanítványai írtak. Egyértelműen nem egy személy művéről van szó, hiszen egymással felelő vélemények is előfordulnak benne, van olyan, amelyet benne fia vagy veje művének ismernek, sőt olyan is, amelyet a koszival versengő knidoszi orvosi iskola művének tekintenek.

Ami ezeknek a műveknek közös tulajdonsága, az, hogy kézzel fogható orvosi iratok. Gyógyszerekről, betegségek leírásáról, a betegségek lefolyásáról, a gyógyulásról esik bennük szó.

A *Corpus*-ban nem fordul szembe egy mű sem az istenekkel, de a betegségeknek az emberi természet szerint való okával, és azok lehető legjobb gyógymódjával foglalkozik. Az orvos többé nem mellékesen műveli tudományát, a gyógyításra esküt tesz.

Ez pedig igenis új eredmény. Hiszen egy, a gyűjteményben megőrzött hagyomány szerint NEBROSZ, Hippokrátesz egyik őse megmérgeztette Krisa város vizét, így segítve Delphoi-t győzelemhez.³ Ezért hangzik hát a Hippokráteszi gyűjtemény orvosi esküjében olyan erőteljesen az ígéret: „*Bármely házba lépek is be, azért megyek oda, hogy hasznára legyek a betegeknek. Senkinek sem adok mérget, még ha kéri, akkor sem.*”

Maga Hippokrátesz a koszi Aszklepiadai 17., 18. vagy 19. nemzedékének tagja. Nagyapja, akitől nevét örökölte, híres orvos volt a perzsa hadjáratok idején, ő maga pedig apjánál,

* Semmelweis Egyetem Egészségügyi Főiskolai Kar Budapest 1088 Vas u. 17.

HERAKLEIDÉSZNél kezdte tanulmányait.⁴ Később, tapasztalatot gyűjtve 12 évig utazgatott a hagyomány szerint, járt Tharosz szigetén, a thrákiai parton, és a thesszáliai Larisszában is.⁵

A magát Aszklepiosztól származtató nemzetség mindenképp kapcsolatban állt annak hivatalos születési helyével, Thesszáliával, és ezért Hippokrátész nemcsak fiatal korában jár itt, de amikor végül lemond a koszi iskola vezetéséről, ide vonul vissza, itt fejezi be tudományos munkásságát és itt, Larisszában-ban is hal meg. Sírját még évszázadok múlva is Larissza és Gysztion között mutogatják.⁶

Mindenesetre fiatalkori utazásának évtizede után hazatér és átveszi a koszi orvosi iskola vezetését körülbelül négy évtizedre.

Ezekben az években már községi orvosokat neveznek ki a városok, akik a város által juttatott pénzből minden állampolgárt kötelesek ellátni *iatreion*jaikban (orvosi műhelyeikben), amelyeknek felszereléseit maguk a városok adják.

DEMOKEDÉSZRŐL HÉRODOTOSZ azt mondja, hogy Aiginának, Athénnek, majd Számosz-nak volt az orvosa i. e. 522-ig, végül – fogságba esése után – a perzsa nagykirály orvosa lett, és csak nehezen tudott hazaszökni Kroton-ba.⁷ Ránk maradt egy felirat is, amely szerint Edalion városa községi orvost nevez ki az ONASZILOSZ testvérek személyében, akiknek évente egy talentum-ot fizet.⁸ ARISZTOPHANÉSZ több művében ismeri el Athén nyilvános orvosának PITTALOSZ-t és ennek helyiségei az állami *iatreion*-nal azonosak.⁹ Egy i.e. 3. századi görög *decretum* pedig közli, hogy „a hatósági orvosok ősi szokás szerint évenként kétszer áldoznak Aszklepiosznak és és Hygieiának a maguk nevében és hálából mindazokért, akiket meggyógyítottak.”¹⁰

A görög világ tehát készen állt rá, hogy elfogadja az orvostudományt, Hippokrátész pedig készen állt arra, hogy a tapasztalati orvoslást elméleti tudománnyá emelje.

„Az élet rövid, a mesterség hosszú, a kellő pillanat hamar elrepült, a tapasztalat félrevezető, az ítélet nehéz”- írja művében, az *Aforizmak* első könyvének bevezető szavaiban, és kutatási körébe vonja a természetet. „Az epidémiák hét könyve” kórtörténeti leírásokat tartalmaz, majd később a vidékek közös szempont alá vont kórrajzai és általános természetű tételek következnek. Ugyanúgy szakmai munka a „Kórjóslat” és a „Heveny lázas betegségek diaetetikája”. A „Corpus”-ban vannak ezen felül bonctani, élettani, dietetikai, belgyógyászati, sebészeti szemészeti, szülészeti, gyermekgyógyászati és közegészségügyi művek.

Az „*Emberi természetről*” általános elméletét régen túlhaladta az idő, az emberi anatómiát maga és tanítványi köre nem ismerte jól, azonban az orvosoktól megkívánt magas erkölcsi követelményeket, a művelt, udvarias, felkészült, illően felöltözött, betegeivel mindig foglalkozó, igazságos, tartózkodó, szegény pacienseit ingyen vagy csak mérsékelt áron gyógyító tudóst¹¹ most is ideálisnak tartja az orvostudomány.

Amikor meghalt, családot, tanítványokat, iskolát hagyott maga után.

Fia, THESSZALOSZ írt egy orvosi művet, azonfelül apja műveit kommentálta¹². Athéni hagyományok szerint apjával együtt avatták be az *eleusiszi misztériumokba*,¹³ és katonarvosként vett részt a szicíliai expedícióban az athéniek oldalán, azután ARCHELAOSZNál (Macedonia királyánál) (i. e. 414-399) töltötte be az udvari orvos tisztét. Másik fiának, DRAKÓN-nak leszarmazottja, akinek a neve szintén HIPPOKRÁTÉSZ, ALEXANDROSZ felesége, ROXANE mellett működött.¹⁴

A koszi iskola vezetését tőle nem fiai egyike, hanem veje POLÜBOSZ vette át, aki általános vélemény szerint szerzője az „*Emberi természetről*” írott műnek, és az ún. „hippokrátészi” nedvelmélet végső megfogalmazója.

Végül is azonban az egész koszi iskola minden orvosát Hippokrátész leszarmazottjának, szellemi gyermekének kell tekintenünk.

A hippokrátészi eskü szerint ugyanis az, aki leteszi az orvosi esküt, mesterét ugyanúgy tiszteli, mint a szüleit, fiait pedig fivérének tekinti.

Így, bár az orvos saját leszármazottait is megtanítja az orvostudományra, tanítványait is – szellemi értelemben – fiainak fogadja.

A koszi orvostudomány sokáig virul, az iskola tanult orvosai pedig továbbra is Hippokrátész szellemét képviselik.

Kosz orvosai, HEROPHILOSZ és ERISZTRATOSZ lesznek azok is, akik kihasználják az alkalmat, amikor PTOLEMAIOSZ PHILADELPHOSZ jóvoltából lehetőség nyílik halottakat boncolni, azonnal Alexandriába mennek, hogy végre megismerjék az ember anatómiáját. Kosz megismerési igénye, Hippokrátész szelleme tehát még ekkor is él.

IRODALOM ÉS JEGYZETEK

¹ Arisztophanesz: Plutosz 627 Strabon VIII. 374 Pauszaniasz 2, 27

² Thramer: Pauly – Wissowa Asklepios 1684

³ Littré IX. 412

⁴ A törvény 2

⁵ Az epidémiák 1. és 3. könyve itteni páciensekről is ír

⁶ Hornyánszky Gyula: A görög felvilágosodás tudománya Budapest 1910 87. o.

⁷ Hérodotosz 3, 131

⁸ Hoffmann: Die griech. Dialekte I. 69. 1.

⁹ Arisztophanesz: Acharnabeliek 1032 és 1222 és Darazsak: 1440

¹⁰ IG II. 352

¹¹ „A törvény” „Az orvosról” „A tisztességről”

¹² Hornyánszky Gyula m. f. 125

¹³ E. Littré IX. 404

¹⁴ Hornyánszky Gyula m. f. 88.